

חוף מבטחים

בשנות ה-30 של המאה הקודמת הגיעה אל חוף בית ינאי האנייה ולוס, ועל סיפונה ראשוני המעפילים. מה עלה בגורל אותם עולים בלתי לגאליים, כיצד פעלו הבריטים כדי להילחם בהעפלה ואיך זבל אורגני קשור לעניין. הסיפורים שמאחורי שרידי המזח בחוף בית ינאי

כתבו: ד"ר אבי ששון ואדריכלית טל קציר

כיום נותר מן המזח קטע באורך 80 מטר, ולי כ-20 זוגות עמודי עץ עגולים הנעוצים בקרקע החולית של הים צילום חגי נתיב

היישוב בית ינאי. יישובי הגוש ייסדו אגודה שיתופית בשם "חפר", שמטרתה הייתה לתת מסגרת חוקית לפעולות הכלכליות הקשורות לפיתוח שפת הים ומפעלים אחרים הקשורים בעניין. חוקרים אחדים טוענים כי פריקה וטעינה של חומרי דישון היו רק למראית עין, וכי למעשה נבנה המזח לצורך הורדת מעפילים לחוף.

הנוסעים בכביש החוף בסמוך למחלף בית ינאי שבעמק חפר חולפים על פני דיונות חול זהובות, שנראות לעתים כאילו הן "נשפכות" אל הכביש. מאחורי הדיונות משתרע לו חוף ים רחב ידיים, מהיפים בארץ, הלוא הוא חוף בית ינאי המהווה חלק מגן לאומי נחל אלכסנדר. בימינו משמש המקום חוף רחצה פופולרי, אך רבים מהנופשים בו אינם יודעים שלחוף היה תפקיד בעליית יהודים לארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי. שרידי מזח על חוף בית ינאי הם עדות, הנראית היטב

העפלה באפלה

ביוני 1933 נרצח חיים ארלוזורוב, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית. מאורע זה גרם זעזוע עמוק בקרב הקהילה היהודית והמשטרה הבריטית, ואחריו החלו ניסיונות להעלאת עולים לחופי ארץ ישראל בספינות מעפילים. ההיערכות הארגונית הייתה מורכבת וממושכת והיא כללה רישום מעפילים, הוצאת אישורים שונים, שכירת אניות, איסוף כספים, יצירת קשרים עם שלטונות ארצות המוצא והמעבר, תיאום יחידות קולטות בארץ והכשרת כוח אדם להולכת האניות. נוסף על כך, נערכה גם פעילות מדינית גלויה וסמויה. על פי המקובל במחקר, אניית המעפילים הראשונה הייתה "ולוס 1", והיא אורגנה על ידי חוגים בהגנה ובזרם הקיבוץ המאוחד, שהיו חלק מהממסד הציוני. ביולי 1934 הגיעו לחופי כפר ויתקין ונתניה כ-350 עולים חברי תנועת החלוץ מפולין, על סיפונה של ולוס. יוסף ברפל, חבר קיבוץ רמת דוד בעמק

למתרחצים בחוף, לאירועים המסעירים שאירעו במקום בימי ההתיישבות וראשית קום המדינה.

בשנות ה-30 וה-40 של המאה ה-20 הורחבו ענפי המשק החקלאי של היישוב היהודי בארץ, ובייחוד התפתח ענף ההדרים. שינויים אלה הביאו לשימוש מוגבר בזבל אורגני, שהובא ברובו מחוץ לארץ. לשם הקטנת הוצאות ההובלה ואגב כך יצירת מקורות פרנסה נוספים, עשה ועד גוש יישובי עמק חפר מאמץ לקבלת רישיון לפריקת הזבל בחוף הים של עמק חפר. צו המתיר את העלאת הזבל ואת פריקתו על שפת הים בקרבת כפר ויתקין פורסם בעיתון רשמי ביולי 1937.

לאחר האישור אוגמו (רוכזו) משאבים בקרב קק"ל, חברת נחשון ויישובי עמק חפר למען מטרה זו. האזור נבדק ולאחר שנה, בקיץ 1938, החלה בניית המזח למרגלות

פעילויות לציבור

במסגרת אירועי שבוע אדם וים שיערך ב-3-11 ביוני, יתקיימו פעילויות לציבור בגן לאומי חוף בית ינאי

ברטים בעמ' 48

1938, בניית המזח נשומר על החוף צילום באדיבות גן לאומי נחל אלכסנדר

עלייה בלתי לגאלית

בשנים 1939-1945 הגיעו ספינות מעפילים בלתי לגאליות נוספות לארץ ישראל. הבריטים לא חסכו מאמצים במלחמתם בהעפלה ופעלו גם בתחום המדיני-כלכלי, בתחום ההסברה ואף בתחום הצבאי. בשנים 1945-1946 פעל כוח משטרה בריטי שנקרא "המשטרה הניידת" נגד ארגוני המרי העברי ונגד ההעפלה. כוח זה פעל בנוסף לכוחות המשטרה הקולוניאלית, שמטרתם הייתה מאבק לשמירה על השלטון הבריטי והתמודדות עם מעשי האיבה בין ערבים ליהודים. בתחום הצבאי, פעלו תחילה הבריטים בדרכים שונות להשגת מודיעין לגבי נמלי היציאה, דרכי ההובלה של הפליטים ודרכי רכישת האספקה והדלק לאניות. כתוצאה מהמודיעין הטוב שהיה ברשותם, הפעילו הבריטים כוחות ליירוט תנועת האניות. כוחות אלה כללו אניות סיור קלות יחסית, שנעו בכל מרחב הים התיכון, מטוסי סיור והפצצה, שליוו חלק מהאניות, ומשחתות שפעלו על גבול המים הטריטוריאליים של ארץ ישראל, רדפו אחר אניות המעפילים,

נגחו בהן וחסמו את דרכן לחוף. כמו כן, הופעלו על חופי ארץ ישראל תחנות רדאר לאיתור אניות הקרבות אל החופים. אלו שכנו בתחנות משטרה הסמוכות לחוף, כגון סידנא עלי, גבעת אולגה וסטלה מאריס בחיפה. כוחות שיטור חופיים הופעלו בחופי ההורדה כדי לתפוס את המעפילים ואת אנשי היישוב שסייעו בהורדתם. מפקדי היחידה היו בריטים, אך החיילים בה היו ברובם יהודים, וחלקם פעלו בה בעת גם בפלמ"ח.

סיפור אלטלנה

כ-13 שנה מאוחר יותר, ב-20 ביוני 1948, התרחש מאורע ימי נוסף בסמוך למזח בית ינאי. אניית האצ"ל "אלטלנה" עגנה בסמוך למזח, בעיצומה של הפוגה בקרבות, וביקשה לפרוק כ-930 עולים ולוחמים, ציוד צבאי ונשק. כל זאת כשלושה שבועות לאחר שהאצ"ל הסכים להתפרק מנשקו. אמנם סוכם כי הנשק יועבר לרשות צה"ל, אלא שאנשי האצ"ל דרשו כי חלק ממנו יועבר לידי כוחותיהם. הספינה כותרה על ידי לוחמי חטיבת אלכסנדרוני, והחלו

חילופי אש בינם ובין אנשי הספינה. בסופו של דבר, נאלצה אלטלנה להפליג משם לחוף תל אביב, ושם נתן בן גוריון הוראה להטביעה. האנייה טובעה לעיני המוני אזרחים. בפעולות אלה נהרגו 16 אנשי אצ"ל ושלושה חיילי צה"ל.

ד"ר אבי ששון, מרצה בכיר בחוג ללימודי ארץ ישראל במכללה האקדמית אשקלון, טל קציר, אדריכלית נוף ושימור. הכתבה מבוססת על ששון א. וקציר ט. תשע"ה, גן לאומי נחל אלכסנדר - היסטוריה ומורשת תרבותית, הקרן לחקר מישור החוף, אשקלון, 2015